

Taalgebruik en mensen met een verstandelijke handicap

Geestelijk gehandicapt. Wat een rot- willen indelen. laten ze het dan
woord is dat. Net alsof je niet goed liever een verstandelijke handicap
bent. Als ze ons met alle geweld noemen. (televisie interview)

In Nederland wonen zo'n 100.000 mensen met een verstandelijke handicap. Onderling net zo verschillend als al die andere mensen zonder handicap. Het is niet makkelijk alle mensen met een verstandelijke handicap onder één goede noemer te vatten. Toch is dat onvermijdelijk.

Mensen worden op grond van allerlei kenmerken in groepen ingedeeld. Ook mensen met een verstandelijke handicap. Er wordt over hen gesproken en geschreven - in de krant, op de televisie, in nota's en op straat. En dat gebeurt niet altijd op de beste manier.

De term 'mensen met een verstandelijke handicap' is het meest passend. Dat vinden de direct betrokkenen, mensen met een verstandelijke handicap zelf en hun ouders.

Ook de landelijke organisaties binnen de zorgsector hebben voor deze omschrijving gekozen.

Verwarring

De zorg voor mensen met een verstandelijke handicap verandert. Nieuwe inzichten ontstaan en bestaande begrippen worden vervangen. Maar daarmee wordt het er niet altijd duidelijker op. Op dit moment zijn er verschillende termen in omloop. Dat is niet alleen verwarrend maar het is ook ongewenst. Sommige van die termen zijn minder treffend, andere omschrijvingen worden als kwetsend ervaren.

Eén term voor alle mensen met een verstandelijke handicap kan veel verwarring voorkomen. Eenduidig taalgebruik leidt tot grotere helderheid en dus tot meer begrip.

Door begrijpelijke taal te gebruiken en goede omschrijvingen, worden ideeën beter onder woorden gebracht.

What's in a name?

Woorden beschrijven mensen. Ze brengen niet alleen de boodschap over die erin gelegd wordt. Woorden roepen, soms ongewild, ook andere associaties op.

Bijvoorbeeld: als er over patiënten gesproken wordt ontstaat een beeld rond ziekte, therapieën en behandeling.

Mensen met een verstandelijke handicap zijn niet ziek, althans niet meer of minder dan andere mensen.

Zij horen dan ook niet met die term aangeduid te worden.

De verdachte bekende met enkele patiënten van het gezinsvervangend tehuis ontucht te hebben gepleegd. Het ging om volwassen geestelijk gehandicapten, maar met een intelligentie van kinderen tussen de vier en twaalf jaar. (krantartikel)

De televisie-serie 'Live Goes On' krijgt ook kritiek van ouders van Down-syndroom-patiënten die beweren dat het programma het leven van een geestelijk gehandicapte te rooskleurig schildert. Gorky Thacher presteert veel meer dan de gemiddelde mongool. (krantartikel)

Een duidelijke voorkeur

Valse voorspiegelingen en overdreven positieve beelden zijn nergens goed voor. Maar onnodig negatieve beelden moeten ook voorkomen worden. Passend taalgebruik leidt tot reële beelden en laat mensen in hun waarde. De omschrijving 'mensen met een verstandelijke handicap' geeft aan dat het om mensen gaat. Mensen die niet zo anders zijn dan andere mensen. Mensen die één ding met elkaar gemeen hebben. En dat is een verstandelijke handicap. Passend taalgebruik gaat nog verder. Door terminologie wordt uitdrukking gegeven aan een visie op handicaps. Mensen met een verstandelijke handicap hebben beperkingen. Zij hebben begeleiding nodig om zo zelfstandig mogelijk te kunnen leven. Maar dat betekent niet dat het mensen zonder mogelijkheden zijn. Mensen horen daarom niet alleen met hun handicap benoemd te worden. Dus niet 'gehandicapten', maar 'mensen met een verstandelijke handicap'.

Het mens-zijn staat voorop, niet het afwijkende. Met de omschrijving 'mensen met een verstandelijke handicap' kunnen verschillen aangegeven worden zonder meteen te etiketteren. Het is mogelijk om te verwijzen naar de mate waarin iemand gehandicapt is, zoals in 'een ernstige verstandelijke handicap'. Ook uiteenlopende groeperingen kunnen aangeduid worden, bijvoorbeeld 'kinderen met een verstandelijke handicap'.

Passende taal

De oude termen 'zwakzinnig' en 'geestelijk gehandicapt' worden meer en meer vervangen door de omschrijving 'mensen met een verstandelijke handicap'. Dat er over 'verstandelijke' handicaps in plaats van 'geestelijke' handicaps gesproken wordt heeft een aantal redenen. Het begrip 'geestelijk' verwijst naar een religieuze dimensie.

Een verstandelijke handicap heeft echter betrekking op capaciteiten als schoolprestaties, zelfstandigheid, de mogelijkheid tot het verrichten van arbeid en sociale vaardigheden. Ook zijn er gevoelsmatige verschillen tussen deze woorden.

Iedere keer als er dan van die post op de deurmat ligt dan zie ik dat. Met grote letters staat erop 'zwakzinnigenzorg' of 'geestelijk gehandicapt'. Daar heb ik zo'n hekel aan.

Ik kon misschien niet zo goed leren, maar nu woon ik hier zelfstandig. Ik krijg wat begeleiding, maar daarom hoeven ze me toch niet 'zwakzinnig' te noemen? (interview in krant)

Daarom maken mensen met een verstandelijke handicap zelf bezwaar tegen de aanduidingen 'geestelijk gehandicapt' en 'zwakzinnig'. Volgens het woordenboek betekent 'zwakzinnig' hetzelfde als 'zwak van zinnen' of 'achterlijk'. Woorden geassocieerd met onzin en zinloosheid.

Zo sprak iemand over het meest zwakzinnige journaal ter wereld. Want:

'De NOS is er als de kippen bij als het om dorpsnieuws gaat.' (opiniërend krantartikel)

Verouderd woordgebruik

Vroeger had men het over 'oligofrenen' en over 'achterlijk', over 'onnozelen van geest' en 'geestelijk onvolwaardigen'. Deze termen worden gelukkig steeds minder gebruikt.

Uw verslaggever bewijst hierdoor dat hij is wat randstedelingen de 'provincialen' geregeld als belangrijkste eigenschap toedichten, namelijk 'achterlijk'. (*ingezonden brief*)

De politie is een uitgebreid onderzoek begonnen naar een geestelijk onvolwaardige jongen die sinds zondagmiddag spoorloos is. (*krantebericht*)

Andere versleten termen zijn nog wel regelmatig te horen.

De woorden 'idiot', 'imbeciel' en 'debiel' waren in oorsprong neutrale, wetenschappelijke termen.

Ze dienden om mensen in categorieën in te delen en verwezen naar scores op een intelligentie test (het IQ).

Nu behoren ze tot het dagelijks taalgebruik.

Maar net als andere oudere termen zijn het over het algemeen niet meer dan scheldwoorden.

Centrum democraten zijn niet alleen racistisch maar ook in hoge mate debiel. (*ingezonden brief*)

Hier staan een kwart miljoen debielen moet uw verslaggever gedacht hebben. (*ingezonden brief*)

Onbekend en onbemind?

Er wordt wel gezegd dat de man in de straat niet begrijpt wat bedoeld wordt met 'mensen met een verstandelijke handicap'. Dat men niet bekend is met deze omschrijving. Maar het blijkt dat middelbare scholieren de nieuwe term even goed kennen als de oudere woorden.

Taal is niet statisch. Woorden krijgen nieuwe betekenissen. Taal kan zich aanpassen aan gewijzigde omstandigheden. Er moet voor nieuwe termen gekozen worden wanneer de bestaande uitdrukkingen door ontwikkelingen in de maatschappij niet meer voldoen.

De omschrijving 'mensen met een verstandelijke handicap' leidt tot begrijpelijke taal. Ze is minder stigmatiserend dan de oudere begrippen. Deze term kan eenheid scheppen in de warwinkel van verouderde en onjuiste begrippen.

Er bestaat een passende term: 'mensen met een verstandelijke handicap'. Laten we deze dan ook gebruiken.

Onjuist, verouderd taalgebruik

zwakzinnigen, geestelijk gehandicapten,
mentaal gehandicapten

gestoord, dement, gek, achterlijk, mongools,
geretardeerd, geestelijk onvolwaardig

debiel

imbeciel

idiot

mensen zijn gehandicapt

mongolen, mongooltjes, mongoloïde

mensen die lijden aan het syndroom van Down

Verwijzingen naar mensen die gebruik maken van voorzieningen:

pupillen, bezoekers, patiënten

verplegers (verpleging)

Correct taalgebruik

mensen met verstandelijke handicap

iemand met een verstandelijke handicap

iemand met een lichte verstandelijke handicap

iemand met een matige verstandelijke handicap

iemand met een ernstige verstandelijke
handicap

mensen hebben een handicap

mensen met Down's syndroom, met het
syndroom van Down

mensen met het syndroom van Down,
met Down's syndroom

deelnemers (dagverblijf)

bewoners (tehuis of instelling)

cliënten (maatschappelijk werk of thuiszorg)

begeleiders, groepsleiders (groepsleiding)

Dit is een uitgave van:

Stichting SOLOZ

Samenwerking en Ondersteuning Landelijke Organisaties
Zorg voor mensen met een verstandelijke handicap

In de stichting SOLOZ participeren de volgende organisaties:

- Federatie van Ouderverenigingen (FvO)
- Landelijke vereniging van instellingen voor
maatschappelijke dienstverlening aan mensen
met een verstandelijke handicap (SOMMA)
- Nationaal Overlegorgaan Sociale Werkvoorziening (NOSW)
- Nationale Ziekenhuisraad/Sectie Zwakzinnigenzorg
(NZr/SZw) (statutaire naamswijziging in voorbereiding)
- Vereniging van instellingen voor dienstverlening aan
mensen met een verstandelijke handicap (Fiad-Wdt)

Deze brochure kwam mede tot stand dankzij:

- Stichting Steunfonds G.G.
- Stichting NKGK, Nationale Kollekte voor mensen
met een verstandelijke handicap

© SOLOZ, 1991

Teksten: J.A.A. ter Haar, SOLOZ, Utrecht

Fotografie: Rebrofilms, Breda

Vormgeving: BRS Prensela Vonk, Amsterdam

Informatie: Federatie van Ouderverenigingen
Postbus 85276
3508 AG Utrecht
Tel.: 030-363767